

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Res.

Biogr.

903

8.4.

0

Biegr. 903.

DE VITA

ET SCRIPTIS C.

PLINII QVAEDAM, PRAE

FATIONIS LOCO RECITA

ta à Paulo Ebero, auspicante ex

plicationem secundi li

·bri Naturalis Hi

storiae:

VI. Februarij.

Anno 1556.

ADDITAE SVNT DVAE

Epistolae Plinij iunioris, de luctu

brationibus & morte Plin

nij Auunculi.

WVITEBERGÆ EXCVDEBANT

HÆREDES GEORGII

RHAVV, ANNO

M. D. LVI.

(17)

17

IE MONET GRÆ-
cus senarius : ἀρχὴν
ἁπάντων καὶ τέλος
ποιεῖ θεός. Sit actio-
num principium &
finis Deus,

Vt uidelicet & aus-
picientes aliquid noui , auxilium Dei
imploremus , & actiones nostras o-
mnes dirigamus ad glorificationem Dei,
& ad obedientiam, quam ipse requirit,

Cum igitur diu à Scholasticis ope-
ris non sine dolore abfuerim , & nunc
nonnihil à mandatis laboribus leuatus,
libenter ad prælegendi munus redeam,
æquissimum est , nos orare Deum , ut
hoc institutum nostrum ipse fortunet,
& adiuuet nos, ut hic docendi & discen-
di labor sit fœlix & utilis nobis & Eccle-
siæ , cui præcipue seruire studia nostra
debent : Concedat etiam nobis tran-
quillitatem , ut colere pia studia & ex-
ercere cum fructu diu possimus. Vt
enim apiculæ euolare pastum & colligere

A ἥ gere

gere roris succum, ac inde dulcissimum mellis liquorem stipare nequeunt, quando aër uentorum procellis & imbribus turbatur, sed in alueolis suis conclusæ mœstum ocium agunt: Ita si tumultus & bella existant, studia discipulorum impediti necesse est. Auditis autem quotidie pias commonefactiones Præceptorum, qui multo iam rerum usu edocti, longius prospiciunt, & ex multis coniecturis non fallentibus ostendunt se metuere magnos in Germania motus, quos ut auertat Deus, aut saltem in illis Ecclesiam & discipulorum cœtus tueatur, assidue orabunt, quibus & sua & Ecclesiae salus ac incolumitas curæ est.

Hæc initio breuiter præfari uolui, ut nos omnes nostri officij commonefacerem.

Iussus sum autem ex triginta septem libris Plinij Secundum explicare, quem, etsi sciunt Præceptores nostri erudito commentario adeo illustratum esse, ut interpretis operam non requirant,

rat, tamen quia uolunt & Plinij libellum, & hunc ipsum commentarium in manibus discentium uersari, censent eum subinde in Scholam reuocandum esse. Decet autem discipulos reuerenter amplecti præceptorum iudicia, & statuere, graues illos sui consilij causas habere, quare quidq; iuuentuti publice proponant, etiamsi eas causas per ætatem perspicere ipsi nondum possunt. Spectant autem præcipue hoc præceptores nostri, ut iuuentus certo ordine, & quasi per gradus ab inferioribus artibus ad cognatas & superiores traducatur, & eos præcipue libellos, qui artium breues quasdam & eruditas summas continent, euoluat. Vident enim eam ætatis iuuenilis imbecillitatem & inconstantiam esse, ut etiamsi admonita de ordine, utiles libros legere incipiat, tamen mox oborto tædio, aut oblato alio scripto, quod magis allicit, nondum perlectos illos libellos, qui artium summas & methodos tradunt, A iij abijciat,

abijciat, atq; ita cum dispendio temporis & exiguo fructu uagetur per uarios Scriptores, & nullum familiariter & integre pernoscat, quæ discendi ratio cum perniciosissima sit, recte consulere nobis præceptores existimandi sunt, eum hac ratione discentes in certorum scriptorum lectione continere student, quibus nos decet reuerenter obtemperare.

Vt autem huius libelli Pliniani lectio uobis gratior fiat, paucissima de totius operis & huius secundi libri summa dicam: Postea quædam de authore ipso afferam, ut solet in inchoatione nouorum librorum fieri. Postremo, si tempus feret, addam quædam ad commonefaciendos auditores, exemplo auctoris huius, ut eam præstent sedulitatem in studiis suis, quam & alios audierint adhibuisse, & horum temporum ratio flagitat.

Totum opus Plinij, quod continet libros XXXVII, titulum habet: Historia

storia mundi, siue Historia naturalis. Quia uoluit Plinius Romanis suis in hoc opere exponere uniuersa illa, quæ Græci scriptores ingentibus & penè infinitis libris de mundo ipso, & partibus eius præcipuis, imò minutissimis quoque, scitu & obseruatione digna tradiderunt, sicut gloriatur ipse, se ex centum scriptoribus, perlectis eorum bis mille uoluminibus, hæc in unum hoc opus comportasse. Vtus est autem in tanta uarietate & propemodum infinitate rerum annotandarum, ordine optimo, ex quo ipso hominis excellens ingenium & diligentia æstimari potest. Est enim ordinis obseruatio in omni actione præcipuus ingenij ac iudicij index.

Scitis mundum diuidi, ut non à summo exordiar, in corpora simplicia, & ea, quæ ex mixtura simplicium, hoc est, Elementorum, conflata sunt.

Simplicissima corpora mundi sunt, & nulli mutationi obnoxia, Cælum & partes cœli, stellæ uidelicet partim in-

A iij errantes,

errantes, quæ omnes in una quasi machina simul circumrotantur, partim suis quibusdam liberis gressibus, certissimis tamen, uagantes, quæ planetæ dicuntur.

Alia sunt corpora mundi minus simplicia, minusque durabilia, sed in perpetua transmutatione constituta, quæ στοιχεῖα, elementa dicuntur, ex quibus inter se certa ratione iunctis, alia existunt corpora, quæ ideo mixta uocantur.

Mixtorum autem uarij sunt gradus. Alia enim leui & imperfecta elementorum transmutatione ita fiunt, ut facili momento rursus dissiliant, & ad suam originem redeant. Ea quia ferè in sublimi, hoc est, in hoc ingenti aëris tractu existunt, μετέωρα, Græcis, uulgò impressiones nuncupantur.

Alia mixta eiusmodi sunt firma elementorum iunctura coagmentata, ut diutius consistant, quæ propterea perfecte mixta appellantur, quorum alia
prorsus

prorsus sunt omnis uitæ expertia, quæ
ἄψυχα, inanima dicuntur, ut sunt lapides, metalla, gemmæ.

Alia uitalem quidem uim quamdam intra se habent, qua nutrimentum conueniens attrahunt, & sese in omnes partes crescendo extendunt ac dilatant, ac semen aliquod producunt, ex quo eiusdem speciei alia enasci possint: sed motu & sensu carent, ideoq; ἐμψυχα, quidem & φυτὰ, hoc est, animata & plantæ, sed nondum ζῶα, uocantur.

Perfectius uiuunt ea, quæ præter nutriendi uim etiam sensum & motum habent, quæ iam ζῶα, animalia dicuntur, quorum una species ratione est prædita, quam facultas sermonis & alia quædam excellentia dona comitantur. Cætera animalia, quæ ratione, ideoq; etiam sermone destituuntur, ἄλογα, bruta uocantur. Atq; ita fiunt quinque mixtorum gradus, quorum alius alio perfectiores res continet. Primus habet μετέωρα, Secundus ἄψυχα, Tertius φυτὰ

A v plantas,

plantas. Quartus ζῶα ἄλογα, bruta.
Quintus λογικόν animal, hominem.

Hanc distributionem rerum in natura, quæ sunt corpora & mundi partes sensibiles, intuens Plinius, omnium earum naturas & vires explicare hoc opere instituit, & in hoc secundo libro, qui uerè totius operis primus est : (Nam quem ipse primum uocauit, tantum est index & Catalogus, recensens singulorum librorum & capitum summas & argumenta) In hoc secundo libro inquam, mundi totius molem, corpora simplicia, cælum & elementa describit, & qua sit figura mundus, depingit, & docet, quos & quam uarios incessus stellæ errantes habeant, indicatis singularum proprietatibus.

Deinde Elementorum seriem recenset, & primum, quæ in aëre gignantur Meteora additis historiis, ubi & quando non sine significatione futurorum euentuum sint inusitatae species in aëre uisæ.

Postea

Postea terræ, aquarum, & ignis proprietates, miracula & uarias mutationes exponit, & in fine libri, totius terreni globi mensuram indicat. Hæc est summa & argumentum huius secundi libri, ut breuissimis comprehendam & repetam, descriptio earum partium mundi, quæ simplices uocantur, hoc est, cœli & elementorum, quibus adiungit primum mixtorum corporum gradum, quæ cæteris imperfectiora, à loco, in quo fiunt, Meteora diximus uocari.

Absoluta iam maxima & præcipua parte Mundi, cœlo & elementis, & imperfecte mixtis, hoc est, Meteoris, restabat, ut de cæteris mixtorum corporum gradibus diceret Plinius, quæ in Elementis ac præcipue terra & aqua degunt. Sed quia semel est terreni globi instituta descriptio & mensura in hoc secundo libro, erat hoc Plinio etiam addendum, ut superficiem terræ, & amplitudinem maris explicaret, quæ Elementa duo unum globum constituunt,
& se

& sedem omnibus cæteris mixtorum generibus præbent, Ideo distribuenda fuit terra summa, quæ ab animalibus incolitur, & omnis generis plantas profert, in certas regiones, & singularum situs & amplitudo indicanda. Hanc orbis habitati descriptionem Geographicam absoluit Plinius quatuor libris sequentibus hunc secundum, & in duobus primis, hoc est, tertio & quarto, Europam; in quinto Africam; in sexto Asiam pingit.

Ita iam extructo quasi domicilio uniuerso, hoc est, cœlo & elementis, quæ hospitium præbent rebus cæteris, incipit Plinius explicare reliquorum mixtorum naturas, quorum diximus adhuc restare quatuor genera, uidelicet ἄνθρωποι, φυτὰ plantas, ζῷα ἄλογα, & hominem. Sed mutato ordine, instituit primum explicationem nobilissimæ & perfectissimæ naturæ, Hominis uidelicet, in cuius descriptione consumit totum septimum librum, lectione dignissimum. Deinde

Deinde explicat naturas animalium
brutorum quatuor libris sequentibus
septimum: hoc uidelicet seruatō ordine,
ut in octauo libro commemoret ani-
malia terrestria, in nono aquatilia, in
decimo uolatilia, in undecimo ea, quæ
ἐντομα, latine insecta nominantur.

Restant Plantæ, quarum cum ma-
gna sit uarietas, consumit in earum enu-
meratione octo libros, à duodecimo
usq; ad uicesimum. Deinde ut diligen-
tius monstret etiam occultas uires, quas
Plantæ habent, à uigesimo libro usq;
ad XXVIII, octo uoluminibus quarit
medicamenta, quæ ex plantis confici
possunt, ad depellendos certos morbos
& uicia corporis.

Adiungit deinde alios V. libros, in
quibus remedia indicat, quæ ex anima-
lium partibus sumi possunt, idq; agit
usq; ad librum tricesimum tertium, ubi
tam explicatis omnibus mixtorum gra-
dibus, uno excepto, reliquos V. libros
usq; ad finem operis, consumit in descri-
ptione

ptione earum rerum mixtarum, quæ
omni quidem uita, sed non suis pecu-
liaribus uiribus carent, ut sunt Meta-
la, Lapides & Gemmæ, & earum quoque
rerum multiplicem usum ac ἐνέργειαν;
quas in medicatione morborum ha-
bent, simul indicat.

Hæc est summa & hic ordo libro-
rum in hoc Pliniano opere, quo totius
mundi domicilium, & postea res in illo
contentæ, artificiose & luculenter de-
scriptæ sunt, quod opus profecto &
propter rerum ac historiarum, quas
continet, uarietatem, & propter uoca-
bulorum immensam copiam, magnifica-
ciendum, & singulari cura ac diligentia
cognoscendum est ei, qui non prorsus
omnium rerum ignarus & infans esse
uolet. Ac uerè potest hoc uolumen ap-
pellari Thesaurus, non rerum solum
longa experientia obseruatarum, &
cognitione dignarum, uerum etiam
linguæ Latinæ. Nisi enim Plinius no-
bis rerum tot appellationes reliquisset,
de

de multis necessarijs partibus uitæ communis loqui latine non possemus.

Sed non est huius loci aut instituti, commendationem totius operis hic proponere. Sufficiat seriem librorum & singulorum argumentum paucis indicasse, ut ad quam partem Philosophiæ referri debeat hoc scriptum, intelligi facilius possit.

Nunc pauca de ipso authore adiiciam, ut quo tempore uixerit, & quis fuerit cognoscatis, quæ narratio cum sit nobis occasionem præbitura cuiusdam necessariæ hoc tempore admonitionis, æquum est, patienter uos eam audire, Idque ut faciatis, etiam oro.

Plinius secundus Nouocomensis fuit. Comum autem Italiæ Transpadanæ oppidum est, non procul à Mediolano ad Larium lacum, qui nunc ab hoc ipso oppido der Chumer sech appellatur. Alij Veronensem eum faciunt, moti hoc argumento, quod Catullum, quem constat Veronensem fuisse, suum conterraneum uocat. Natus est autem, ut colligitur

colligitur anno decimo Imperatoris
Tiberij, seu, post mortem Augusti,
quo tempore Dominus noster IESVS
CHRISTVS iam natus, et agens annum
ætatis uicesimum, sextum, adhuc sub cu-
ra & disciplina parentum erat, nec dum
ministerium suum publice inchoaue-
rat. Fuit autem is annus natalis Plinij,
sexagesimus quintus post interfectum
M. Ciceronem, quintus annus post
mortem Germanici Cæsaris, Titi Liuij
Historici, & P. Ouidij Poetæ, qui tres
præstantes ingenio, & multis alijs donis
uiri, eodem anno obierunt. Eo tem-
pore illa orationis Latine puritas & ele-
gantia, & compositionis ratio, quæ fue-
rat Ciceronis ætate, iam nonnihil erat
studio nouitatis, ut solet, immutata in
horridius quoddam & concisius dicen-
di genus, quale in huius authoris scri-
ptis cernere licet, qui tamen ubi adoles-
uit, etiam causas in foro egit, & libros
de Grammatica conscripsit. Vixit aut
seculo omnium quæ fuerunt, credo,
corruptis

corruptissimò, ubi non modo legibus
scelera, ac præsertim libidines, non co-
hercebantur, sed ab ipsis Imperatoribus
in vulgus pessimis exemplis propaga-
bantur. Natus enim tempore Tiberij,
sub inquinatissimi & crudelissimi prin-
cipis imperio tredecim annos uixit.
Vidit postea immania scelera Caij Calig-
ulæ, Claudij, Neronis. Postea fuit
spectator tristissimæ laniænæ, ubi tres
Imperatores deinceps sese mutuo con-
fecerunt, Galba, Otho & Vitellius, &
secum penè Imperij uires euerterunt,
quas postea tamen rursus conatus est
excitare Vespasianus pater, qui etiam
disciplinam morum seuerioribus legis
bus cohercuit. Sed Imperium eius non
multum ultra nouem annos durauit.
In tali morum corruptione, & bellos-
rum intestinorum rabie qui uiuunt,
ægrè effugiunt, quin aliquid commu-
nium uiciorum ipsi quoq; imbibant, ut
non facile contagium & infectionem
effugitis, qui in pestilente aëre diutius

B

uersari

uersari cogitur. Ex huius seculi prauitate hic noster Author illas impias & Epicureas opiniones hausit, quod negat Deum esse alium quam mundum, tollit prouidentiam, & irridet eos, qui credant inferos esse, aut animas separatas à corporibus supereffe ac uiuere.

Cæterum mores eius non perinde inquinatos fuisse, temperantia ipsius & indefessa assiduitas arguit, quæ uirtutes præcipua sunt ceu ἀλεξήτρια, contra plurimos uiciorum morbos. Idem probat etiam amicitia Vespasiani Imperatoris, cuius integritas & seueritas in morum disciplina laudata admodum est in Historiis, quemadmodum filij quoque Titi, quibus ambobus cum Plinius carus & familiarissimus fuerit, non est uerisimile, eum sui seculi licentiam in moribus usurpasse.

Eruditio eius autem cum excellens esset, illo, de quo postea dicetur, ardenti studio comparata, latere non potuit. Itaque etiam à prioribus Imperatoribus,

ribus, præcipue uerò postremis duobus, quos dixi, ad dignitates militares euectus est. Ordines autem & turmas duxit in Hispanijs & Africa, præcipue uerò in Germania nostra, in qua ita diu uersatus est, ut conquisitis & perlustratis diligenter annalibus, omnia bella, quæ cum Germanis ad sua usq; tempora à Romanis gesta fuerant, descripserit, uiginti ea uoluminibus complexus, qui libri si extarent, haberemus haud dubie & regionum & populorum Germanicorū certissimam descriptionem, quam nunc sæpe cum dolore desideramus.

Commendatæ etiam ei fuerunt ab aliquot Imperatoribus rerum Imperatoriarum procurationes, in quibus cum fidem & diligentiam suam Principibus probasset, peruenit ad magnas opes.

Præcipuum autem, cur de hoc auctore mihi hic dicendum putarem, est illius incredibile studium legendi & annotandi ea, quæ inter legendum obseruatione digna occurrerunt, quam assidue

B ij duitatem

duſtatem ipſius luculenter deſcripſit ſor-
roris filius Plinius Iunior in Episto-
la quadam ad Cęcilium, in qua dicit, auun-
culum ſuum ne quidem curę corporis
operam dediffe, aut cęnaſſe ſine lectio-
ne librorũ aut auſcultatione. Surrexiſ-
ſe plerunq; ſecunda hora noctis, ut nos
numeramus, interdũ prima, ſępe etiam
media nocte, ſicut ipſe teſtatur Plinius,
ſe cum ſomno ualeitudinem computaſ-
ſe, hoc eſt, ſomno non plus temporis
impendiſſe, quam ualeitudini tuendę
neceſſarium eſſet. Et ait idem, ſe dies to-
tos imperatorijs negocijs & officio com-
miſſo tribuiſſe, nocturnas uerò horas
plerasq; ſcribendo conſumpſiſſe. Iter-
faciens ideo lectica uſus eſt, ut totum id
tempus tribuere lectioni & annotationi
poſſet.

Deniq; ita libris affixus fuit, quo-
ties ab officijs publicis & aulicis occu-
pationibus uacuus fuit, ut eos ex manib;
bus non deponeret, & omne tempus
perjiſſe exiſtimaret, quod ſtudijs non
impertitus

impertitus fuisset. Hac ille uir diligētia, hac assiduitate, hoc ardenti studio discendi, consecutus est eam, quam in eius scriptis nemo non miratur rerum abstrusarum & diuersissimarum copiam. In his ipsistamen occupationibus, scripsit etiam alios multos libros. Nam & suorum temporum historiam complexus est uno & triginta uoluminibus, & alia scripta edidit, cum tamen non ultra annum sextum & quinquagesimum ætatis uixerit.

Ac ut de morte quoque ipsius ea, quæ certo tradita sunt ab eodem Plinio iuniorē in alia epistola, breuiter cōmemorem hæc ipsa semper discendi, plura & explorandi et annotandi insatiabilis cupiditas ei causa exitij fuit. Nam cum secundo anno Imperatoris Titi, qui ante decennium Ierosolymorum Templum & urbem incendio uastauerat, Mons Campaniæ Vesuius in summo uertice ruptus, ingentem nubem cineris & uaporis sulphurei, mixti exelis pumicum
B in lapidibus,

lapidibus, una cum flammis eiacularetur, Plinius, qui praefectus tunc classis Romanae, Misenum portum tenebat, unde assurgentem illum fumum cernere procul potuit, ut causam huius mirandi incendij propius cognosceret, nauis Liburnica secundo uento aduectus est. Sed cum ingruente iam propius incendio, & omnibus circa locis alto cinere & congerie pumicum electorum oppletis, ipse regredi aduersus uentum non posset, quo secundo accesserat, altero die, quam eo uenerat, Stabijs inter manus suorum collapsus moritur, praefocatus, ut existimant, sulphurei uaporis, & cinerum ac fuliginis attractae per respirationem copia. Accidit autem hoc Vesuuji horrendum incendium anno, ut dixi, altero & ultimo imperij Titi Vespasiani, qui post paucos menses ipse quoque pestili febre extinctus est, qui fuit annus post Christi natalem octuagesimus secundus, aetatis autem Plinij, ut dictum est, sextus & quinquagesimus, & Climactericus octauus.

Hac

Hec de autore nostro breuiter commemorare uolui, maxime eam ob causam, ut cum auditores in hoc authore innumerabilium & arcanarum rerum scientiam ex plurimorum scriptis excerpnam, & optimo ordine distributam inuenient, cogitent, quomodo illam tam multiplicem eruditionem uir adeo cæteris negotiis, militaribus, urbanis, aulicis, domesticis occupatus, consequi potuerit, Nimirum non somno, conuiujs, lusu, obambulationibus & similibus friuolis occupationibus: sed cum esset acri ingenio præditus, & flagrant cupiditate teneretur plurima cognoscendi, adhibuit eam legendi & scribendi assiduitatem, & temporis parsimoniam, ut nullam sibi horam effluere patreretur, quietus saltim ab alijs necessarijs occupationibus, cuius sibi recte collocata in studijs ratio non constaret.

Ad hanc igitur tam indefessam & nobis uix credibilem diligentiam hominis tam potentis, tam locupletis, tam

B iij

deniq;

deniq; occupati, quæso mihi parumper
saltem conferte nostro hoc seculo dis-
scientium operas & studium, ut uidea-
tis, quàm nihil simile apud multos, qui
etiam non prorsus ignaui haberi uo-
lunt, inueniatur. Multi sunt in ea opi-
nione, ut se munere scholastici egregie
functos arbitrentur, si interdum unam
atq; alteram lectionem publicam au-
dierint, & reliquam partem diei, quasi
ualde defatigati, illa auscultatione, ad
refectionem uirum absumptarum sci-
ficet, instrumentis Musicis, deambula-
tionibus, aut etiam comotationibus
consumant. Non adhibent eorum, quæ
publicè audita sunt, domesticam repe-
titionem, non lectionis, scriptonis, pro-
nunciationis, memoriæ ullum uel rari-
ssimum exercitium. Non conantur ser-
monem suum ad eorum imitationem
formare, qui purissimè & propriissimè
locuti sunt, contenti hoc uulgari & im-
proprio, & sæpe etiam mendoso oratio-
nis genere, quod usu tantum, sine iudi-
cio,

cio, sine cura mundicie & proprietatis, audientes alios simili negligentia loquentes, sibi obiter compararunt. Et quod perniciosissimum est, omnes iam ferme sibi ipsi præceptores esse uolunt, paucissimi sunt, qui existimant, sibi gubernatore studiorum & manu ductore opus esse. Itaque cum diligentes esse uolunt, sumunt suo arbitrio authorem aliquem priuatim legendum, non quem ratio & ordo studiorum postulabat, sed qui in præsentia iucunditatis aliquid afferre existimatur. Eius uix dum bene inspecti obrepit fastidium, quæritur ex theca libraria alius codex, iam Poetæ lectio placet, iam historiæ cognitio ducitur utilior, iam præfertur oratorium aliquod scriptum, breuiter multi libri inchoantur, nullus perlegitur, & lectio ipsa comparata est ad uoluptatem tantum, non ad observationis & imitationis studium. Eodem fastidio etiam lectiones audiuntur, iam hæc eligitur, mox, quia aut immoratur diutius Le-

B v   clor,

Et or, aut festinat nimium, aut alioqui
res, quæ ibi proponuntur minus habent
suauitatis, omiſſa priore lectione, addi-
tur alia, & nullius ſcripti explicatio in-
tegra expectatur. Hac obsecro ratione
discendi, tam delicata, tam fastidiosa,
tam instabili, sperare quicquam fructum
dignum tantis sumptibus, tanto impen-
dio temporis audet? At non fuit tanta
segnities superioris ætatis, ubi tamen
multo maiores ex alijs etiam causis diffi-
cultates discantibus obijciebantur. Non
habebant istam, quam nunc uos uilif-
simo parabilem, omnium Scriptorum
in Græca & Latina lingua, copiam. Si
quis Græcum scriptorem aut Latinum
paulò remotiorem ab usu communi
cognoscere uolebat, aut magno sum-
ptu ex Italia usq; illum petere, aut plu-
rimo labore & uigilijs, cum ualeitudi-
nis etiam periculo, describere cogebat-
tur. Nondum erant ita illustratæ artes,
sed obrutæ ineptissimorum commen-
tariorum prolixis & insulsis nugis, quas
ubi

ubi magno labore euolueras, minus aliis
quanto authoris sententiam assequebaris,
quam antea, & discedebas cum Demiphone
Terentiano fremens: Fecistis probe,
incertior sum multo, quam dudum.

Nihilominus tamen in illa ipsa &
codicum penuria, & artium obscuritate,
& recte docentium paucitate, & in
illis initijs repurgatae linguae Latinae &
Graecae, multi excellenter docti euaserunt,
quorum adhuc hodie partim uoce,
partim lucubrationibus, cum summa
studiorum nostrorum utilitate fruimur,
qui certe uiri in illis discendi difficultatibus,
nunquam ad id fastigium eruditionis
peruenissent, si molliter ac delicate labores
discendi capessere uoluissent, si per
interualla & fastidiosae librorum situ
& puluere obductos, leuiter aspexissent,
ac mox denuo abiecissent, si maiorem
partem diei ignauo ocio aut friuolis
occupatiunculis consumpserissent, ut nunc
plurimique faciunt: Sed quia

quia in iuuenili ætate serio amore discendi flagrant, & adhibebant indefessum studium, ac constantiam uincentem aliquas molestias, & certo ordine, quem privati aut publici studiorum rectores monstraauerant, per artium circulum incedebant, & semel inchoatum librum non nisi diligenter perlectum ex manibus deponebant, & publicis lectionibus priuata exercitia tum linguarum, tum styli adiungebant, & sæpe cum æqualibus de locis obscurioribus conferebant, & in uita ac moribus sobrietatem, modestiam, ac erga præceptores suos obseruantiam colebant: perueniunt ad hanc eruditionis laudem, qua nunc fulgent, ac nobis totiq; posteritati utiliter seruiunt. Horum nos exempla imitari decebat, quoties eos intuemur, quoties eorum uoces auribus haurimus, aut scripta aspiciamus, præsertim cum nobis multò ad discendum plures occasiones diuina clementia hoc tempore tribuerit, quas præceptores nostros

nostros se non habere potuisse tunc in
adolescētia sua, sæpe deplorare audia-
mus.

Pudeat igitur nos ignaviæ nostræ,
quod tantis cumulati commoditatibus
& occasionibus, ita segniter in studiis
versamur, & non aliter libros attingi-
mus, quàm delicatuli cum rosas decera-
punt, spinarum aculeos formidantes,
manum subinde retrahunt. Doleat
nobis dispendium, non pecuniæ modo,
sed præcipue temporis sine fructu con-
sumpti, rei omnium preciosissimæ, & ubi
semel perijt, damni irrecuperabilis. Sua
beat nobis cura de reddendis rationibus,
quas à nobis exigent aliquando
præceptores nostri, iuste exprobrantes
nobis, quod lucem doctrinarum, quam
ipsi summis cum difficultatibus, maxi-
mis laboribus, & non sine periculis
denuo accensam apud nos deposuer-
unt, nostra inertia & socordia passi si-
mus interciderē & extingui.

Præcipue autem nos moveat man-
datum

datum Dei, ut maiorem in discendo assiduitatem præstemus, qui nobis in hanc scholasticam stationem uocatis, suæ doctrinæ possessionem & propagationem seriô cōmendauit, & eo grauiores de nobis pœnas sumet, quo pluribus nos discendi occasionibus quasi obruit, si eas flagitiose neglexisse uidebimur.

Certissimum est autem doctrinam Ecclesiæ incorruptam, & synceram sine multiplici eruditione & linguarū cognitione retineri & propagari non posse. Quare si uerbum diuinitus traditum magnificimus, si Ecclesiæ nos ciues ac membra agnoscimus, eiq; nos totos debere fatemur, ut æquissimum est, summa cura in id incumbamus, ut literis politioribus & artibus necessarijs ita nos instruamus, ut possessionem cœlestis doctrinæ retinere ipsi, & tradere liberis ac posteris nostris possimus.

Auat discendi curam & assiduitatem etiam horū temporum incertus status, & impendentium mutationum & uastationum non falso conceptus metus,

tus, ut dum tranquillitas conceditur, instruamus nos rerum necessariarum cognitione, ut possimus esse fideles custodes tantorum bonorum, quibus Deus Ecclesiam huius postremi temporis mundi ornauit.

Licuit superiore ætate discentibus aliis quanto lentius in studiis uersari, & non tam utilitatem, quam etiam iucunditatē aliquam ex ijs uenari, cum tempora lætissima fuerunt, & tranquillitas in re publica tanta, ut collatum illud seculum ad hanc tumultum, certaminū ac confusionum fecundissimam ætatem nostram, aureum seculū uideri potuerit. At tunc etiam multò ardentius fuit studiū plerorumq; cū nullus calamitatum metus urgeret, quā nunc est, ubi ferē singuli dies aliquos novos terrores adferunt, qui dissipationem Scholis minitantur. Cur non igitur imitamur cautos & diligentes agricolas, qui maturis iam frugibus, cum tempestatis aut imbrium signa aliqua ingruunt, omnes occupationes alias, uoluptates, curas postponentes,

nentes, nec iumentis, nec familiæ, nec
 corporibus suis parcut, aut quietem
 ullam concedunt, donec raptim de-
 messis, congestis & importatis frugibus,
 tempestatum iniurias & uiolenti-
 am anteuertant? Cur nos stertimus,
 & tam segniter studia tractamus, quasi
 polliceri nobis uitam Mathusalæ ætati
 æqualem possimus, ut quod hoc anno
 non didicerimus, sequentibus annis
 nos speremus satis tempestiuè consecu-
 turos? Conqueritur de unica arte Me-
 dica, Medicus eruditissimus Hippocra-
 tes, ampliorem eam esse, quam quæ in
 hac uitæ humanæ breuitate perdisci-
 queat, cum inquit: ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ
 τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς. Quid nos
 faciemus, quibus plures artes aut co-
 gnoscendæ aut certe degustandæ, &
 propemodum quatuor linguæ discen-
 dæ sunt? & ad hæc ipsa tam uaria & dif-
 ficilia studia temporum horum incoeli-
 citas, parum tranquillitatis concessura
 uideretur. Turcica rabies grassatur in-
 dies

Hippocras
His.

dies & longius & leuius, et nō modo in
testinis nostris disidijs inuitatur, sed at
trahitur etiā foedissimis foederibus et pa
ctiōibus. In Germania tanta est Principi
pum dissensio, & inter ipsos diffidentia,
ut homines intelligentes nihil magis
metuant, quā nouorum bellorum in
cendia, uel priorum agrē sopitorum
flammis denuō erumpentibus, maiores
uastationes. Hæc pericula cum nos cire
cumstent, non iam est integrum nobis
ociosis circumspectare & cessare, aut
alias res agere, sed quemadmodum nau
ta faciunt, qui, dum secundis uentis usi,
aliquandiu remigandi laborem remissa
runt, & corpus ac animum quiete &
lulibus recrearunt, ubi uel uentis desti
tuuntur, uel contrarijs repelluntur, uel
tempestatū signa animaduertunt, mox
ad remos & rudentes accurrunt, & com
missum quisq; munus strenuē & cū ma
ximo corporis & animi conatu cape
sunt & exequuntur: ita nos decet im
pendentibus tot periculis, quæ nobis

C

scholarum

ſcholarum diſſipationem & doctrinarum
obſcurationem minantur, ſummo ſtu-
dio & contentione anniti, ut nos quan-
tum omnino fieri poteſt, neceſſariarum
artium doctrina inſtruamus, geminam
ob cauſam: Primum, ut in comuni-
bus calamitatibus ipſi firmam conſolati-
onem & ſpem habere poſſimus æternæ
ſalutis, quicquid etiam in hac uita nobis
accidat, & mitigationis quoque poenarum,
quam Deus poenitentibus & ſui
officium ſedulò facientibus, ſæpe pro-
mittit. Deinde, ut ij, quos in commu-
ni naufragio Deus emergere & ſuper-
eſſe uoluerit, ſedata nonnihil tempeſta-
te, fractæ nauis tabulas quaſi colligere,
& ruinas ſub quiſque loco & ordine pro-
miri ſarcire queant, efficereque, ut lumen
celeftis doctrinæ & utilium artium
rurſus excitetur & conſeruetur.

Hanc commonefactionem de ſedu-
litate in literarum ſtudio, fortassis ali-
quibus inſuauem, ſed omnino hoc ni-
ſiſ delicato & molli & uoluptario ſæ-
culo

cuto nostro necessariam, ideo instituenda duxi, quia cum de Plinio aliquid dicendum hic esset, eius incredibile studium & temporis parsimoniam mihi causam praeiuit, ut hanc nostram socordiam deplorarem, & cum huius authoris, tum superioris ætatis exemplo me & alios ad diligentiam exuscitarem, sine qua uirtute nihil in ullo genere uitæ efficiat comparari ualde dignum potest, & uerissime dixit Hesiodos: *ἄνθρωπος ἀνθρώπων ἀντιπαύειν*.

Incipit Orationem ad Deum æternum patrem Domini nostri IESU CHRISTI
ut ipse in nobis excitet amorem, & studium cognoscendæ & propagandæ ueritatis, & discipulorum cœtus & hæc scholarum hospitia protegat, & præceptores, quos singulari bonitate nobis fideles præbuit, diu incolumes conseruet.

D LXXI. Incipit orationem ad Deum
C ii C, Plinius

C. PLINIVS CAECILIVS

Marco suo S.

PErgratum est mihi, quòd tam diligenter libros auunculi mei lecturas, ut habere omnes uelis, quarasq; qui sint. Fungar indicis partibus, atq; etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim hac quoq; studiosis non iniucunda cognitio. De iaculatione equestri unus. Hunc cum praefectus ala militaret, pari ingenio curasq; composuit. De uita Q. Pomponij Secundi duo, à quo singulariter amatus, hoc memoriae amici quasi debitum munus exoluit. Bellorum Germaniae uiginti, quibus omnia, quae cum Germanis gessimus bella collegit. Inchoauit cum in Germania militaret, somnium motus. Adstitit enim ei quiescenti Drusus si Neronis effigies, qui Germaniae latissime uictor ibi perijt. Commendabat memoriam suam, orabatq; ut se ab iniuria obliuionis assereret. Studiosi tres in
sex

sex uolumina propter amplitudinem
diuissi, quibus oratorem ab incunabulis
instituit & perficit. Dubij sermonis
octo scripsit sub Nerone nouissimis an-
nis, cum omne studiorum genus paulò
liberius & erectius periculosum seru-
tus fecisset. A fine Aufidij Bassi XXXI.
Naturæ historiæ XXXVII. opus
diffusum, eruditum, nec minus uarium,
quam ipsa natura. Miraris, quod tot
uolumina, multaq; in ijs tam scrupulosa
homo occupatus absoluerit. Magis mi-
raberis, si scieris illum aliquandiu cau-
sas actitasse, decessisse anno VI. & L.
medium tempus distentum impedi-
tump, quæ officijs maximis, quæ am-
icitia Principum egisse, sed erat acce-
genium, incredibile studium, summa
vigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus
incipiebat, non auspiciandi causa, sed
studendi statim à nocte multa; hyeme
uero ab hora septima, uel cum tardis-
sime, octaua, sæpe sexta. Erat sanè somni
parcissimè, nonnunquam etiam inter

C iij

ipsa

ipsa studia instantis & deserventis. Ante
lucem ibat ad Vespasianum Imperato-
rem : nam ille quoque noctibus uteba-
tur : Inde ad delegatum sibi officium.
Reversus domum, quod reliquum tem-
poris, studiis reddebat. Post cibum saepe,
quem interdum leuem & facilem ver-
terum more sumebat, aestate, si quid occi-
debat in Sole, liber legebatur, adno-
tabat, excerpebatque. Nihil enim un-
quam legit, quod non exciperet. Di-
cere etiam solebat, nullum esse librum
tam malum, ut non aliqua ex parte pro-
desset. Post Solem plerumque frigida la-
uabatur. Deinde gustabat, dormiebatque
minimum. Mox quasi alio die stude-
bat in coenae tempus. Super hanc liber
legebatur, annotabatur, & quidem
cursim. Memini quendam ex amicis,
cum Lector quaedam pronunciasset
perperam, revocasse & repeti coegisse.
Huic auunculum meum dixisse : intel-
lexeras nempe : cum ille annuisset, cur
ergo revocabas : decem amplius versus
hac

hac tua interpellatione perdidimus.
Tanta erat parsimonia temporis. Surg
gebat æstate à coena luce, hyeme intra
primam noctis, sed tanquam aliqua le
ge cogente. Hæc inter medios labores
urbisq; fremitum. In secessu solum ba
linei tempus studiis eximebatur. Cum
dico Balinei, de interioribus loquor.
Nam dum distringitur tergiturq; audi
ebat aliquid aut dictabat. In itinere
quasi solutus cæteris curis, huic unius
cabat. Ad latus notarius cum libro &
pugillaribus, cuius manus hyeme ma
nicis muniebantur, ut ne cœli quidem
asperitas ullum studiis tempus eriperet.
Qua ex causa Romæ quoq; sella uehe
batur. Repeto me correptum ab eo, cū
ambularem: Poteras, inquit, has horas
nō perdere, Perire enim omne tempus
arbitrabatur, quod studiis non impertir
retur. Hac intentione tot ista uolumina
peregit, electorumq; commentarios
CLX. mihi reliquit, Opisthographos
quidem & minutissime scriptos: qua

C iij

ratione

ratione multiplicatur hic numerus. Res-
ferebat ipse, potuisse cum procuraret in
Hispania uendere hos cōmentarios Lar-
gio Licinio CCCC. milibus nummū, &
tunc aliquanto pauciores erant. Nonne
uidetur tibi recordanti, quantū legerit,
quantum scripserit, nec in officijs ullis,
nec in amicitia Principum fuisse. Rursus
cum audis, quid studijs laboris impen-
derit, nec scripsisse satis nec legisse. Quid
est enim, quod non aut illæ occupatio-
nes impedire, aut hæc instantia non pos-
sit efficere? Itaq; soleo ridere, cum me
quidam studiosum uocant, qui si com-
parer illi, sum desidiolissimus. Ego aut
tantum, quem partim publica, partim
amicorum officia distringunt. Quis ex-
istis, qui tota uita literis assident, colla-
tus illi, non quasi somno & inertia de-
ditus erubescat? Extendi Epistolam,
quamuis hoc solum quod requirebas
scribere destinassem, quos scilicet libros
reliquisset. Confido tamen hæc quoq;
tibi non minus grata, quam ipsos libros
futura

futura, quæ te non tantum ad legendos
eos, uerum etiam ad simile aliquid elab-
orandum possunt æmulationis stimu-
lis excitare. Vale.

C. PLINIVS TACITO

suo S.

PEtis ut tibi auunculi mei exitum
scribam, quo uerius tradere postea
ris possis? Gratias ago. Nam uideo
morti eius, si celebretur à te, immortas-
lem gloriam esse propositam. Quam-
uis enim pulcherrimarum clade terras-
rum, ut populi, ut urbes memorabili
casu, quasi semper uicturus, occiderit,
quamuis ipse plurima scripserit, plura
tamen perpetuitati eius scriptorum tuo-
rum æternitas addet. Equidem beatos
puto, quibus Deorum munere datum
est, aut facere scribenda, aut scribere les-
genda: beatissimos uerò quibus ut-
truncq. Horum in numero auunculus
meus & suis libris & tuis erit. Quo li-
bentius suscipio, depono etiam quod

C v

iniungis.

iungis. Erat Miseni, classemq; imperio
præsens regebat. Cal. Nouemb. hora se-
re septima, mater mea indicat ei, appa-
rere nubem inusitata & magnitudine
& specie. Surgit ille ut è Sole solebat,
frigida gustata: iacens enim studebat.
Poposcit soleas, ascendit locum, ex quo
maximè miraculum illud conspici po-
terat. Nubes, incertum procul intuen-
tibus, ex quo monte, Vesuium fuisse
postea cognitum est, oriebatur: Cuius
similitudinem & formam non alia ma-
gis arbor, quam pinus expresse-
rit. Nam longissimo uelut trunco efflata in altū
quibusdam ramis diffundebatur. Cre-
do quia recentis spiritu euecta, dein se-
nescente eo destituta, aut etiam pon-
dere suo uicta, in latitudinem uanesce-
bat, candida interdum, interdum sordi-
da & maculosa, prout terram cinerem
ue sustulerat. Magnum id propiusq;
nosendum, ut eruditissimo uiro, uisum
est. lubet Liburnicam aptari, mihi si ue-
nire unā uellē, facit copiam. Respondi,
studere

studere marmelle : & forte ipse , quod
scriberem , dederat. Egrediebatur do-
mo, accepit rodicillos Retinæ clastarij
imminente periculo exterriti nam pilla
ea subiacebat, nec ulla nisi navibus fu-
ga, ut se tanto discrimini eriperet, orabat.
Vertit ille consilium, & quod studioso
animo inchoauerat, obijc maximo. De-
ducit quadriremes, ascendit ipse, nō Re-
tinæ modo, sed multis (erat enim fre-
quens amœnitas oræ) laturus auxiliū.
properat illuc, unde alij territi fugiunt,
rectumq; cūsum, rectaq; gubernacula
in periculum tenet, adeo solutus metu,
ut omnes illius male motus, omnes figu-
ras, ut deprehenderat oculis, diceret
enotaretq;. Iam navibus cinis inciderat
quo propius accederet, calidior & dens-
sior iam pumices etiam nigriq; & ambu-
sti, & fracti igne lapides : iam uadum sus-
bitum, ruinaq; montis littora obstantia.
Cunctatus paululum, an retro flecteret,
mox gubernatori, ut ita faceret monem-
ti: Fortes, inquit, fortuna iuvat Pompo-
nianum

nianum pete. Stabijs erat, paruenatq;
sinu medio. Nam sensim circumactis
curuantisq; littonibus mare infunditur.
Ibi quanquam nondum periculo ap-
propinquant, conspicuo tamen, & cū
cresceret, proximo, sarcinas contulerat
in naues, certus fuga, si contrarius uen-
tus refedisset. Quo tunc aunculus me-
us secundissimo inuectus, complectitur
trepidantem, consolatur, hortatur: utq;
timorem eius sua securitate leniret, de-
ferri se in balneum iubet. Lotus accu-
bat, coenat, atq; hilari, aut (quod aequē
magnum est) similis hilari. Interim ē
Vesuvio monte pluribus locis latissime
flamma atq; incendia relucebant, quo-
rum fulgor & claritas tenebras noctis
excipiebat. Ille agrestium trepidatione
igni relictas desertasq; villas per solitu-
dinem ardere, in remedium formidinis
dictitabat. Tum se quieti dedit, & quie-
vit uerissimo, equidem somno. Nam
meatus animæ, qui illi propter ampli-
tudinem corporis grauior & sonantior
erat,

erat, ab ijs, qui dūmni obuersabantur,
audiebatur. Sed mox per qua dicta adia
batur, ita iam citius mixtisq; pumicis
bus oppleta surrexerat: ut si longior in
cubiculo mora esset, exitus negaretur.
Excitatus procedit, usq; Pomponiano
exterisq; qui peruiusq; reddidit: In
commune consultant, intra recta se sub
sistant, an in aperto uagentur: nam cre
bris uasisq; tremoribus recta nūta
bant, & quales emota sedibus suis, nūc
huc nūc illuc abire aut reseri uideban
tur. Subdiq; rursus quāquam reuerti
enesonūq; pumicū calis mēteba
tur, quod tamen maiora collatio elegit.
Et apud illum quidem ratio rationem,
apud alios timore timor uicit. Ceruic
calia capicibus imposita linteis confina
gant. Id munimen aduersus inciden
tia fuit. Iam cūtes alibi, ille non omnibus
noctibus nigelor, uentisq; quam ta
men facies multa sentiat lumina solue
bant. Placuit ingredi in litus & ex pro
ximo aspice, quid iam mare admitter
ret, quod adhuc uastū & aduersum per
manebat,

manebat, ibi suppetrabat lectum linteum
recubans sed, atq; itentum frigidam pos-
poscit hausitq;. Deinde flammæ flamma
rumq; præstantius odor sulfuris alios in-
fugam vertunt, exoriant illum, qui in-
nixus sequis dupbus afforrexat, & statim
concidit (vix ego obiectiq;) crassiore ca-
ligine spiritus obstructo, clausoq; sto-
macho, quille naturæ inq; alidus, & an-
gustus, & frequenter inq; gtuans erat.
Vbi dies reddidit, is ab eo, quem non
uissimè uiderat tertius, corpus inueni-
tum integrum, illigum, opertumq; in-
fuerat, indurito. Habitus corporis quis
escenti quam defuncto similior. Interim
Miseni, ego & mebrum. Sed nihil ad hi-
storiam. Nec tu alio quàm de exitu
eius scire uoluisse. Siquid ergo faciam,
Vnum adiciam. Quam me, quibus
interfueram, quib; statim, cum maxi-
me uera memosantur, uideram, persea-
cutum. Tu potissima exterpes. Aliud
est enim Epistolam, aliud Historiam,
aliud amico, aliud omnibus scribere.
Vale.
 & uisum uult; bo. p. p. p.

89 L 1

